Eser Abdüsselâm M. Hârûn tarafından *Mecelletü'l-Muktetaf*'ta (CVI / 3, Kahire 1946) yayımlanmıştır.

Bağdâdî'nin basılmış bu eserlerinden başka henüz neşredilmemiş kitapları da vardır. Yukarıda zikredilen altı basılı kitabının el yazmalarından başka, henüz basılmamış diğer on dört kitabının İstanbul kütüphanelerinde bulunan muhtelif nüshaları Nazif Hoca tarafından tanıtılmıştır (*ŞM*, IV, 119-145). Yazma eserlerinden ikisi şunlardır: *Şerhu Şâhidî.* Şâhidî İbrâhim Dede'nin (ö. 957 / 1550) Farsça-Türkçe manzum lugatı *Tuhfe-i Şâhidî*'ye yaptığı Türkçe ve Arapça şerhtir. *Tahrîcü ahâdîsi Şerhi'r-Razıy.* Radıyyüddin el-Esterâbâdî'nin *Şerhu'l-Kâfiye* adlı eserinde geçen hadislerin kaynakları gösterilerek yapılmış bir fihristidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkādir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), (I-XIII); a.mlf., *Şerhu Şevâhidi Şerhi't-Tuhfeti'l-Verdiyye* (nşr. Nazif Hoca), İstanbul 1978; a.mlf., *Hâşiye ʿalâ Şerhi Bânet Suʿâd* (nşr. Nazif Hoca), (I), Beyrut 1980; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eser*, Kahire 1284, II, 451-454; Serkîs, *Muʿcem*, I, 571; Brockelmann, *GAL*, I, 368, 371; *Suppl.*, I, 44, 356; II, 175, 397; a.mlf., "Abdülkâdir", *İA*, I, 87-88; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80 / 1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), V, 295; Müneccid, *Muʿcem*, III, 59; V, 57-58; Ziriklî, *el-Aʿlâm* (nşr. Züheyr Fethullah), Beyrut 1984, IV, 41; Mohammad Shafi, "ʿAbd al-Ḳādir al-Baghdādī", *EI²* (İng.), I, 68; Nazif Hoca, "ʿAbdalqādir b. ʿOmar al-Bağdādî'nin Eserlerinin İstanbul'daki Yazmaları", *ŞM*, IV (1961), s. 119-145; a.mlf., *ʿAbd al-Ḳadir b. ʿOmar al-Bağdâdî ve Hâşiya ʿalâ Şarh Bânet Suʿâd* (doktora tezi, 1963), İÜ Ed. Fak.; a.mlf., "ʿAbd al-Ḳādir b. ʿOmar al-Bağdādî'nin Elyazısı ile İki Mecmuası", *ŞM*, VII (1972), s. 69-83.

 NAZİF HOCA

ABDÜLKĀDİR el-BEDÂÛNÎ
(عبدالقادر البداونى)

(bk. BEDÂÛNÎ, Abdülkādir).

ABDÜLKĀDİR BEDRÂN
(عبدالقادر بدران)

Abdülkādir b. Ahmed b. Mustafâ ed-Dûmî ed-Dımaşkī (1848-1927)

Şamlı din âlimi, edip ve tarihçi.

İbn Bedrân lakabıyla da tanınır. Şam yakınlarındaki Dûme'de doğdu, Şam'da yaşadı. Dedesinden, Selîm el-Attâr, Tantâvî ve Alâeddin Âbidin gibi tanınmış âlimlerden ders aldı. Emîr Abdülkādir el-Cezâirî ile de yakın ilişki içinde bulundu. Şam vilâyetinin matbaa ve gazetesinde musahhih ve muharrir olarak görev yaptı. Dinî ilimlerin yanı sıra edebiyata ve pozitif ilimlere de ilgi duyan Abdülkādir Bedrân, gerek biyografi ve bibliyografya alanında, gerekse tarihî eserler konusunda geniş mâlumata sahipti. Şam'da Emevî Camii ile Abdullah Paşa el-Azm Medresesi'nde müderrislik ve Hanbelî mezhebini temsil etmek üzere müftülük yaptı. Bu sırada birçok talebe yetiştirdi; talebeleri arasında *el-Aʿlâm* müellifi Ziriklî de bulunmaktadır. Ömrünün son günlerinde felç geçirerek 15 Eylül 1927'de Şam'da vefat etti.

Eserleri. 1. *Tehzîbü Târîhi İbn ʿAsâkir.* İbn Asâkir'in *Târîhu medîneti Dımaşk* adlı eserini, tekrarlara ve **sened***lere yer vermeden on üç cilt halinde yeniden düzenlemiştir. Kendisi ancak ilk beş cildi neşredebilmiş (Dımaşk 1329-1332), daha sonra Ahmed Ubeyd altıncı ve yedinci ciltleri yayımlayarak (Dımaşk 1349, 1351) eseri "ayn" harfine kadar getirmiştir. Diğer altı cilt Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'de yazma halinde bulunmaktadır. 2. *Nüzhetü'l-hâtıri'l-ʿâtır.* İbn Kudâme'nin fıkıh usulüne dair *Ravżatü'n-nâzır* adlı eserinin şerhi olup basılmıştır (Kahire 1342, I-II). 3. *el-Medhal ilâ mezhebi'l-İmâm Ahmed.* Bu eserde Ahmed b. Hanbel'in akaidle ilgili görüşleri, Hanbelî mezhebinin dayandığı esaslar ve mezhebin temel kaynakları hakkında geniş bilgi verilmiştir. 4. *Münâdemetü'l-atlâl ve müsâmeretü'l-hayâl.* Zübeyr eş-Şâviş tarafından neşredilmiştir (Dımaşk 1379). 5. *el-Kevâkibü'd-dürriyye* (Dımaşk 1339 / 1921). Abdurrahman Paşa ve Ziriklî ailesine dair bir risâledir.

Abdülkādir Bedrân'ın bu basılmış eserlerinden başka diğer başlıca eserleri de şunlardır: *Mevridü'l-efhâm min selsebîli ʿUmdeti'l-ahkâm; Hâşiye ʿalâ Şerhi'l-Müntehâ; el-ʿUkūdü'd-dürriyye fi'l-fetâva'l-kevniyye; Şerhu Sülâsiyyâti Müsnedi'l-İmâm Ahmed; Şerhu'l-Erbaʿîne hadîsen; Şerhu'n-Nûniyye* (İbn Kayyim'in eserine yapılan şerhtir); *Hâşiye ʿalâ Şerhi'z-Zâd; Hâşiye ʿalâ Ahsari'l-muhtasarât; Taʿlîk ʿalâ Muhtasari'l-İfâdât; Îzâhu'l-meʿâlim min Şerhi'l-Elfiyye li İbni'n-Nâzım; Telhîsü'l-Ferâʾidi's-seniyye fi'l-fevâʾidi'n-nahviyye; Şerhu'l-Kâfî fi'l-ʿarûż ve'l-kavâfî; Telhîsü'd-Dâris fi'l-medâris; Tesliyetü'l-keʾîb ʿan zikrâ habîb* (şiirlerini topladığı divanı); *el-Âsârü'd-Dımaşkiyye ve'l-meʿâhidü'l-ʿilmiyye.* Ayrıca tamamlanmamış *Tabakātü'l-Hanâbile* ile *Şerhu Süneni'n-Nesâʾî* adlı eserleri de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkîs, *Muʿcem*, I, 182, 541; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 567, 689; Zeki Mücâhid, *el-Aʿlâmü'ş-Şarkıyye*, Kahire 1950, s. 128-130; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-78 / 1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), V, 283-284; a.mlf., *el-Müstedrek*, Beyrut 1406 / 1985, s. 395; a.mlf., *Muʿcemü musannifi'l-kütübi'l-ʿArabiyye*, Beyrut 1406/1986, s. 279; Selâhaddin el-Müneccid, *Muʿcemü'l-müʾerrihîn ed-Dımaşkıyyîn ve âsârühümü'l-mahtûta ve'l-matbûʿa*, Beyrut 1398 / 1978, s. 414-415; Ziriklî, *el-Aʿlam* (nşr. Züheyr Fethullah), Beyrut 1984, IV, 37-38; Abdurrahman Utbe, *Maʿa'l-mektebeti'l-ʿArabiyye*, Beyrut 1404 / 1984, s. 109; Abdülkādir Ayyâş, *Muʿcemü'l-müʾellifîn es-Sûriyyîn fi'l-karni'l-ʿişrîn*, Dımaşk 1405 / 1985, s. 57.

 AHMET ÖZEL

ABDÜLKĀDİR-i BELHÎ
(عبدالقادر بلخى)

(1839-1923)

Nakşibendî ve Melâmî-Hamzavî şeyhi.

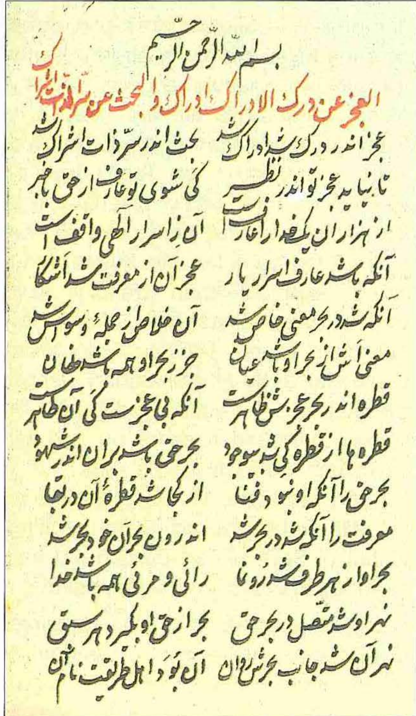
Belh yakınlarındaki Kunduz'da doğdu. Özkent Hükümdarı Burhâneddin Kılıç'ın soyundan gelen Nakşibendî-Müceddidî şeyhi Seyyid Süleyman Efendi'nin oğludur. 1855'te Belh'te meydana gelen karışıklıklar yüzünden, üç yüz kadar müridiyle ülkesinden hicret etmek zorunda kalan babasıyla birlikte İran ve Irak yoluyla Anadolu'ya geçip Konya'ya geldi (1859). Dinî ilimleri, Arapça ve Farsça'yı babasından öğrendi. Konya'da yirmi yaşlarında iken İbnü'l-Arabî'nin *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*'sini okuyup bitirdi. Dört yıl kadar Konya'da kaldıktan sonra Bursa'ya giden aile, Sultan Abdülaziz'in Şeyh Süleyman Efendi'yi davet etmesi üzerine İstanbul'a ulaştı. Şeyh Süleyman Efendi 1867'de Eyüp Nişancası'ndaki Şeyh Murad Buhârî Dergâhı meşihatine tayin edildi. Abdülkādir, babasının ölümünden sonra bu tekkenin şeyhliğine getirildi (1887). Kırk altı yıl bu görevde kaldı. 17 Mart 1923'te vefat etti. Cenaze namazı Eyüp Camii'nde kılındı ve Şeyh Murad Dergâhı'nın hazîresinde babasının yanına defnedildi.

Seyyid Abdülkādir-i Belhî, Nakşibendî-Müceddidî icâzetini babasından aldı. İstanbul'a geldiği ilk yıllarda, Hamza Bâlî'nin ölümünden sonra Hamzaviyye

adını alan Bayramî Melâmîliği'ni temsil eden Bekir Reşad Efendi'ye (ö. 1875) intisap etti. Zâhiren Nakşibendî-Müceddidî olarak görünmekle birlikte Hamzavîliğin prensiplerine sıkı sıkıya bağlı kaldı. Bekir Reşad Efendi'den sonra uzun yıllar İstanbul'da Hamzavî **kutb***u olarak tanındı. Üçüncü devre Melâmîliği adı verilen Nakşibendî Melâmîliği'nin kurucusu Muhammed Nûrü'l-Arabî İstanbul'a geldiğinde kendisini sık sık ziyaret ederek tarikatını Abdülkādir-i Belhî'ye tasdik ettirmek istediyse de münasebetleri dostluk çerçevesinde kaldı. Hamzavîlik Cumhuriyet döneminde oğlu Ahmed Muhtar'da (ö. 1933) kesintiye uğradı. Aralarında Bahariye Mevlevîhanesi şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede, Ferruh Çelebi ve çelebilik makamını temsil eden Abdülhalim Çelebi gibi ileri gelen kişiler bulunmasına rağmen, Mevlevîler'in çoğu Abdülkādir-i Belhî'yi kutub kabul etmişlerdir.

Eserleri. 1. *Esrârü't-tevḥîd.* Mesnevi tarzında yazılmış 223 beyitlik Farsça bir eserdir. **İhvan***ından Selânik Valisi Mehmed Nâzım Paşa tarafından nazmen tercüme edilmiştir (İstanbul 1331). Müellif hattı nüsha *Sefînetü'l-evliyâ'*nın içinde yer almaktadır. 2. *Divan.* Şiirlerinde Gulâm-ı Kādir ve Belhî mahlaslarını kullanan Abdülkādir-i Belhî'nin Farsça, Çağatayca ve Anadolu Türkçesi'yle yazdığı şiirlerden meydana gelen büyük bir divanı vardır. Ancak bu şiirler edebiyat açısından değil, daha çok tasavvuf bakımından önemlidir. Divanı dışındaki eserlerinde bulunan beyit sayısı ise otuz beş binin üzerindedir. 3. *Yenâbîʿu'l-ḥikem.* On bir bin beyitten meydana gelen bu tasavvufî eserin yazılışı 1902'de tamamlanmıştır. 4. *Künûzü'l-ʿârifîn.* Tasavvufî hal ve makamları açıklayan 5453 beyitlik Farsça mesnevi tarzında bir eser olup 1905'te yazılmıştır. 5. *Gülşen-i Esrâr.* 6876 beyitlik bir eserdir. A. Gölpınarlı'nın, Abdülkādir-i Belhî'nin oğlu Ahmed Muhtar'da gördüğünü söylediği yukarıda adı geçen dört eserin bugün nerede olduğu bilinmemektedir (bu eserler için bk. A. Gölpınarlı, s. 183-187). 6. *Sünûḥât-ı İlâhiyye ve İlhâmât-ı Rabbâniyye.* 2260 beyitten meydana gelen eserin Abdülkādir-i Belhî'nin kendi hattıyla olan nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (İbnülemin, nr. 3360). İbnülemin, adı geçen bu eserlerin dışında *Şems-i Raḫşân* ve *Şümûs-i Esrâr* adlı iki eseri daha olduğunu söyler. Abdülkādir-i Belhî'nin eserlerinin hepsi manzumdur.

Abdülkādir-i Belhî'nin *Sünûḥât-ı İlâhiyye ve İlhâmât-ı Rabbâniyye* adlı eserinin son sayfası (İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 3360)

بسم الله الرحمن الرحيم

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Vassâf, *Sefîne,* II, 227-230; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri,* s. 7-8; Abdülbâki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler,* İstanbul 1931, s. 182-187; S. Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri,* İstanbul 1936-45, I, 229-233; Muharrem Hilmi Şenalp, "Eyüpsultan'da Şeyh Murad Külliyesi", *Lâle,* sy. 1, İstanbul 1982, s. 22-26; T. Yazıcı, "ʿAbd-al-Qāder Balḵī", *EIr.,* I, 131-132.

NİHAT AZAMAT

ABDÜLKĀDİR el-CEZÂİRÎ

(عبدالقادر الجزائري)

(1808-1883)

İslâm mücahidi ve Cezayir emîri (1832-1847).

6 Eylül 1808'de Batı Cezayir'de Maasker şehri civarındaki bir zâviyede doğdu. Babası Muhyiddin, Hz. Hasan soyundan olup Kādirî şeyhlerindendi. Çocukluğunda ve gençliğinde sağlam bir din eğitimi gördüğü gibi silâh kullanmayı ve ata binmeyi de öğrendi. 1827'de babasıyla birlikte Mekke'ye giderek hacı oldu. Yurda dönüşünden az sonra, 1830 Temmuzunda Fransızlar Cezayir'i işgal ettiler ve ülkedeki üç yüz yıllık Türk idaresine son verdiler. Yerli Arap ve Berberî kabileleri, yabancı hâkimiyetine karşı koymak maksadıyla Şeyh Muhyiddin'i sultan ilân etmek istediler; fakat o yaşlılığını ileri sürdü ve bu vazifeden oğlu lehine feragat etti. Abdülkādir, Fas sultanının hükümdarlık hakkını tanıyarak, 22 Kasım 1832'de "emîrü'l-mü'minîn" unvanını aldı. Fas Sultanı Abdurrahman'ın halifesi sıfatıyla Fransızlar'a ve onlarla iş birliğinde bulunanlara karşı mücadeleye başladı. Kahramanlığı ve zekâsı sayesinde yerli kabileleri etrafına topladı, nüfuzunu Batı ve Orta Cezayir'e kadar genişletti. Büyük Sahra'nın bazı şeyhleri de ona tâbi oldular. Ocak 1831'de Fransız işgaline geçen Vahran'daki (Oran) kumandan Bugeaud ile 30 Mayıs 1837'de Tafna Antlaşması'nı imzalaması, onu memleketin üçte ikisine hâkim kıldı. Daha önce Maasker'de olan idare merkezini Tagdempt'e naklettikten sonra, İslâm esaslarına dayalı bir devlet kurmak için faaliyet gösterdi. Türkler zamanında birtakım mükellefiyetler karşılığında vergiden muaf tutulan Mehâzin kabilelerinin imtiyazlarını kaldırdı ve herkesten zekât topladı. Fas yoluyla İngiltere'den sağladığı top ve tüfeklerle düzenli bir ordu kurdu. Bu arada Fransızlar doğuda Osmanlı tâbiiyetini sürdüren ve kendilerine karşı direnen Ahmed Bey'i yenerek 1837 Ekiminde Kostantine şehrini zaptettiler. 1839 sonbaharında da Kabiliye bölgesine kadar genişlettiği nüfuzunu sınırlandırmak için Abdülkādir'le görüşmek istediler. Red cevabı alınca da kuvvet göndererek Cezayir'i Kostantine'ye bağlayan Bîbân Geçidi'ni ele geçirdiler. Buna karşı, 19 Kasımda "cihâd-ı mukaddes" ilân eden Abdülkādir, küçük fakat hareket kabiliyeti yüksek birliklerini Fransızlar üze-

Abdülkādir el-Cezâirî